

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Ehdotus on lapsen etua palveleva ja mahdollistaa lapsen erityisen suojelun sekä sitä kautta edistää hänen tasapainoista kehitystään.

Erityisesti mahdollisuus myös puhelimen haltuunottoon palvelee lapsen etua, koska sen avulla voidaan pysäyttää peliriippuvuutta, väkivaltaisen käytöksen kehitystä, haitallisten aineiden käyttöä sekä kiusaamista ja kiusaamisen kohteeksi joutumista.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Kyllä selkeyttää.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Tosiasiassa lastensuojelulaitoksissa hoidetaan tänä päivänä useita psykiatriseen osastohoitoon kuuluvia lapsia, koska osastopaikkoja ei riitä kaikille niitä tarvitseville. Tämän vuoksi on tärkeää, että kyseiset lait ns. "keskustelisivat keskenään". Tällä hetkellä ongelmana on, ettei lastensuojelulaitoksessa saa noudattaa terveydenhuollosta tulleita rajoitusohjeita kuten esim. lääkkeiden oton yhteydessä tapahtuvaan suun tarkistamiseen, vaan meidän tulee ensin todeta siihen liittyvät riskit omassa yksikössämme.

Hybridiyksiköt eivät sinänsä ole mikään ratkaisu, mikäli lastenpsykiatriset osastopaikat eivät lisäänty tai terveydenhuollon ja sosiaalihuollon välinen tiedonsiirto ja yhteistyö eivät (lainsäädännön vuoksi) toimi.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Pääsääntöisesti kyllä.

Mikäli suljettu laitospalvelu on määräaikaista, niin on varmistuttava siitä, että jaksot ovat riittävän pitkiä. Tällöin ongelma on, että lähettävässä yksikössä ei voida pitää vapaata paikkaa ja lapsi joutuu mahdollisesti taas uuteen paikkaan, joka vain harvoin on lapsen etu.

Mikäli lapsi palaa entiseen yksikkönsä, on varmistuttava siitä, että myös siellä on tapahtunut muutosta, jottei paluu entiseen toimintaan ole enää mahdollista.

Ulkopuolisten vierailijoiden turvatarkastukset ovat erittäin hyvä asia.

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyyttä?

Moniammatillisessa työryhmässä pitää saada olla myös toisen asteen koulutuksen omaavia. Tärkeintä ei ole, että kaikki ovat vähintään AMK-koulutuksen omaavia, vaan että on moniammatillinen työryhmä, jolla on riittävästi kokemusta lastensuojelutyöstä.

Joissakin kohdin on henkilöstövaatimuksissa on käytetty ilmaisua "riittävä määrä", mikä on liian epämääräinen ja vaatii täsmennystä.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Tämä on ok.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Viitataan kohtaan 3 a).

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

-

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Ehdotus ok.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Yleisissä tiloissa määräajaksi tallentava kameravalvonta sekä äänetön yöaikainen kulunvalvonta lasten huoneiden ovissa ja ikkunoissa pitäisi voida harkinnanvaraisesti sallia etenkin niissä erityistason laitoksissa, joissa kuntoutetaan psyykkisesti huonokuntoisia ja / tai väkivaltaisesti oireilevia ja / tai hatkareissuille alttiita lapsia. Ko. teknisillä laitteilla on suuri ennaltaehkäisevä vaikutus sekä etenkin yöaikaan yöhoitajan ollessa yksikössä yksin, se on myös työturvallisuusasia.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Ehdotus ok.

66 § Henkilöntarkastus

Ehdotus ok.

66 a § Henkilönkatsastus

Kun kyseessä on lapsi, joka toistuvasti kätkee lääkkeitään poskeen tai kämmeneen itsensä vahingoittamis- tai lääkkeiden myyntitarkoituksessa, hänelle pitäisi voida tehdä pidempiaikainen päätös suun tarkastamisesta lääkkeenoton yhteydessä.

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Ehdotus ok.

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Ehdotus ok.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Ehdotus ok.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Ehdotus ok.

69 b § Lapsen kiinniotto

Ehdotus ok.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

Ehdotus ok.

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

-

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

Nykyisen lain mukaan poliisi tulee paikalle vain laitoksen henkilökunnan näköhavainnon perusteella.

Tämä on iso ongelma, jos lapsen olinpaikka on pidemmän matkan takana. Voiko tähän tulla muutos siten, että myös läheisen varma näköhavainto riittää poliisin saapumiseksi paikalle.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

-

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

-

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

-

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

1. Etenkään hallituksen esityksen mukaista huoltosuhdelukua ei pidä laskea, koska jo nyt erityistason laitoksen vähimmäishuoltosuhdeluku 1,3 : 1 on aivan riittämätön laadukkaaseen kuntoutukseen.

2. Lapsen kuljettamiseen kotiharjoittelujaksoille, kavereiden luokse, harrastuksiin jne. vaaditaan koulutettu työntekijä. Nuori voi kulkea bussilla, mikäli me, vanhemmat ja nuori kaikki katsomme, että hän kykenee itsenäisesti matkustamaan julkisilla kulkuneuvoilla. Mutta mikäli bussi ei kulje, meidän ammattitaitomme ei riitä arvioimaan nuoren kuntoisuutta riittävän hyväksi siten, että häntä voisi kuljettaa muu kuin kasvatushenkilökuntaan kuuluva, kuten esim. laitoksen kiinteistönhoitaja, koulunkäynnin ohjaaja, oppisopimus-opiskelija tms., joilla ei ole sote-alan koulutusta. Tälläkin voitaisiin kohdentaa ammattitaitoiset resurssit työskentelemään sinne, missä heillä on eniten annettavaa.

3. LS-laitoksilta vaaditaan (ymmärrettävästi) psykiatrasta ja myös lääkehoidon vahvaa osaamista, mutta siitä huolimatta meillä tulee olla sosionomeja vähintään puolet AMK-koulutetuista. Tämä aiheuttaa usein vajetta lääkehoidon ja psyykkisesti oirehtivien lasten hoidon osaamisessa.

4. On erinomaista, että menneistä virheistä on opittu ja että lapsen oikeuksista pidetään huolta, mutta onko lapsella myös oikeus oppia sietämään pettymyksiä, oppia sietämään ahdistusta, oppia tekemään asioita mukavuusalueen ulkopuolella?

Tämänhetkisen lain tulkinnan mukaan lasta ei saa pakottaa menemään kouluun, tekemään läksyjä, hoitamaan arjen velvollisuuksia yhteisössä jne., vaikka hänen fyysinen ja psyykinen kuntonsa sen sallisi ja hän toistuvasti kaikkien keskusteluiden ja perusteluiden jälkeen kieltäytyy niistä.

Lasta, joka esim. kieltäytyy lähtemästä kouluun, ei voida nostaa ylös sängystä, eikä häneltä voida ottaa sen vuoksi pois puhelinta, vaan voimme ainoastaan keskustelemalla pyrkiä ratkaisemaan

tilanteen. Samoin, jos lapsi ei halua millään tavoin osallistua yhteisölliseen toimintaan, siivota huonettaan jne., häntä ei saa siihen pakottaa ja hänelle pitää kuitenkin suoda samat oikeudet kuin muillekin lapsille.

Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen menee joissakin asioissa lapsen edun vastaiseksi. Lapset ovat lapsia siksi, että he eivät ole vielä kypsiä tekemään itselleen edullisia valintoja, vaan vasta opettelevat niitä.

5. Useita laitoksista luvatta poistumisia voitaisiin estää, mikäli laitoksissa olisi käytössä yöaikaan kytkettävä kulunvalvonta lasten ovissa ja ikkunoissa. Tämä on mahdollista järjestää siten, että hälytys tulee äänettömänä yökön kännykkään, jolloin se ei häiritse kenenkään yöunta.

Tämä lisää myös turvallisuuden tunnetta, koska kaikki lapset voivat luottaa siihen, ettei kukaan pääse luvatta heidän huoneisiinsa. Toisaalta lapset myös tietävät, että esim. sairastapauksissa tai pahaa unta nähtyään, oven avaamalla yökkö tulee katsomaan heitä.

6. Edelliseen liittyen; kaikkein taloudellisimmat ja kauaskantoisesti ajatellen parhaimpaan lopputulokseen päätyvät lapsen etua palvelevat ratkaisut syntyvät silloin, kun lapsen ei tarvitse vaihtaa sijaishuoltopaikkaa lainkaan. Tämä on mahdollista, mikäli sijoituksen aikana voidaan vähintäänkin erityistason yksikössä sopia sellaisista rajoitustoimenpiteistä, joilla lapsen tilanne saadaan rauhoitettua.

6. Lastensuojelun RESURSSEJA VOIDAAN SÄÄSTÄÄ MERKITTÄVÄSTI (koko valtakunnan tasolla miljoonia?) tai parhaimmillaan ohjata niitä ennaltaehkäisevään toimintaan yhdistämällä kilpailutuksia, jotka kuluttavat vähintäänkin kymmeniä henkilötyövuosia niin palveluiden ostajien kuin myös meidän palveluiden tuottajien osalta.

Prosessit ovat todella työläitä ja pitkiä sekä vaativat paljon eri lastensuojelun ammattilaisten ja lisäksi myös oikeusoppineiden aikaa. Erityiseksi koko prosessin tekee se, että kaikissa kilpailutuksissa painotetaan eri asioita ja myös vaaditaan erilaisia selvityksiä, dokumentteja ja perusteluita. Toisin sanoen meidän palveluiden tarjoajien on kyettävä vastaamaan kaikkien HVA vaatimuksiin, mitä kunkin alueen virkamiehet kulloinkin näkevät tarpeelliseksi vaatia.

Yksi esimerkki on 5 op lisäkoulutus erikoistumisalaan liittyen. Tämä vaatimus on vain muutamalla ja niistäkin osalla se oli vain yhden kilpailutuksen ajan. Me laitokset koulutimme koko henkilökunnan – mistä tietysti ei ollut haittaakaan, mutta monella meistä olisi ollut koulutusmäärärahoille jotain tärkeämpääkin käyttöä.

Kaikissa kilpailutuksissa ei riitä, että viitataan omavalvontasuunnitelmaan tai muuhun jo aiemmin laadittuun ja vaadittuun asiakirjaan, vaan pitää vielä erikseen kirjoittaa uudelleen auki kaikki asiat kilpailutuksen järjestäjän näkemällä tavalla.

Esimerkiksi erään HVA tarkastuksen yhteydessä kysyttiin ”Yksikössä on selkeästi kirjattu ja ohjeistettu itsemääräämisoikeuden rajoittamista ja vahvistamista koskevat periaatteet ja menettelytavat”. Tähän ei vastauksesi riitä: ”Kyllä, ks. rajoitustoimenpideohje ja lapsen hyvää kohtelua koskeva suunnitelma kappale 2”, vaan kyseisissä asiakirjoissa (jotka on toimitettu liitteenä

etukäteen valvontatarkastajille katsottavaksi heidän pyynnöstään) oleva teksti kysymykseen liittyen tulee siirtää erikseen tarkastuspöytäkirjaan.

Eri kilpailutuksissa pyydetään myös samat asiakirjat eri muodossa. Esim. henkilökuntaluettelo on jouduttu viimeisen kolmen vuoden aikana tekemään useaan eri muotoon riippuen siitä mitä painotetaan. Oma henkilökuntaluettelomme pohja ei kelpaa, koska alueet haluavat tiedot omille lomakkeilleen, vaikka henkilökuntaluettelomme sisältäisi täysin samat tiedot. Esimerkiksi Etelä-Suomen alueella henkilökuntaluettelossa työntekijän työaika yksikössä piti kuvata muodossa ”kk/pvm./vuosi”. Kaikilta työntekijöiltä kyseinen tieto on kirjattu järjestelmäämme muodossa ”pvm./kk/vuosi”, joten sitä ei voi kopioida ja liittää, vaan jokainen tieto tulee kirjata uudestaan käsin taulukkoihin. Yksi alue pyysi ilmoittamaan ammattikorkeakoulututkinnon muodossa ”Sairaanhoitaja AKK”, eikä AMK. Jälleen jokainen kohta pitää korjata käsin, eikä olemassa oleva tieto ole käytettävissä sellaisenaan. Näiden kirjallisten asioiden muotoiluun käytettävä aika on vuositason runsas, koska tarkastuksia ja kilpailutuksia on useita ja jokainen taho vaatii asiat omien sääntöjensä mukaisessa muodossa.

Osa HVA on asettanut kilpailutuksissa hintakaton, jonka myötä useat laitokset ovat jättäytyneet kilpailutusten ulkopuolelle, mikä todennäköisesti nostaa hintoja entisestään.

Olemme muutaman kerran käyttäneet Valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä puheenvuoroja näistä kilpailutussirkuksista ja ihmetelleet, miten tätä järjestelmää ei saada yhdenmukaistettua ja vastauksena on ollut, että HVA:t ovat niin erilaisia, ettei se ole mahdollista. Kuitenkin puhutaan samasta asiakaskunnasta ja lastensuojelun yhä kasvavista kustannuksista.

Myös lastensuojelun toteuttamisen vaatimukset (kuten henkilöstön pätevyysvaatimukset ja henkilöstövahvuus, tilojen soveltuvuus, vaaditut asiakirjat sisältöineen) ovat valtakunnallisesti samat ja lastensuojelulain määräämät, miten kilpailutusten kysymykset eivät voi olla yhdenmukaiset tai kilpailutuskin valtakunnallista?

Toisaalta onhan meillä valtakunnan yhteinen lasten- ja perheiden palveluiden hakukonekin Socfinder, josta palvelunostajat etsivät vapaita paikkoja, miksi ei siis voisi olla myös koko valtakunnan kattava kilpailutusjärjestelmä?

Röntynen Mirjam
Himaharju Oy - Terttu Röntynen